

Хижевська В. В., викладач української мови та літератури, англійської мови Кіровоградського комерційного технікуму

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ПРОБЛЕМА ЮРИСЛІНГВІСТИКИ

Наукові розвідки [4–7; 10], проведені нами в контексті даного дослідження, засвідчують, що термін «лінгвістична експертиза» сьогодні використовується в декількох значеннях. З одного боку, лінгвістична експертиза обмежується сферою права. З іншого, цей термін позначає мовознавчий аналіз тексту, результати якого оформлені у вигляді консультативного висновку й затребувані будь-де за межами лінгвістики.

Відповідно до [2, с. 35], завданням лінгвістичної експертизи є оцінка тих чи інших фактів мовлення в контексті наявної в суспільстві системи мовних норм і приписів з опорою на отримані теоретичною лінгвістикою знання про структуру й функціонування мови.

На думку Черненко Г. [9], залежно від сфери застосування, виділяють такі функціональні типи лінгвістичної експертизи: 1) юридична, зокрема а) правова (експертиза законодавчих документів) та б) судова (експертиза текстів, що фігурують як доказова база під час судових процесів); 2) лінгвокультурологічна, що містить: а) власне лінгвокультурологічну експертизу (аналіз текстів як феноменів культури: визначення їхнього авторства, часу написання тощо), б) лінгвосоціальну (визначається характер впливу текстів на суспільні цінності); 3) лінгвокомерційну (аналіз ефективності рекламних текстів, товарних інструкцій тощо). Дослідниця говорить також про те, що з названих типів нині лише судова експертиза досліджена з достатньою повнотою.

Аналіз питання юридичної експертизи [1; 3; 7] дозволяє зробити висновок про те, що сучасна практика проведення лінгвістичної експертизи є здебільшого стихійною, індивідуально-суб'єктивною. При тлумаченні спірних фрагментів такого тексту в суді лінгвістична аргументація в основному обмежується посиланнями на тлумачні словники української мови або на здоровий глузд. Однак зі зростанням суспільного замовлення на проведення таких досліджень стає відчутною потреба у виробленні спеціальних методів, які б

відповідали предметові аналізу й спиралися на комплекс лінгвістичних і правових норм. Нагальною суспільною потребою й актуальним завданням юрислінгвістики вважаємо вироблення загальних принципів лінгвістичної експертизи й, зокрема, розроблення конкретної методики для вирішення тих чи інших експертних питань, які б дозволяли ефективно поєднувати лінгвістичну й правову оцінку фактів мовлення, забезпечували б відтворюваність отримуваних результатів і давали б можливість їх верифікації.

Слід зауважити, що перші дослідження мови права на матеріалі української мови почалися ще в минулому столітті, але спочатку мова законодавства досліджувалася тільки з позицій її особливого функціонального стилю, спеціально призначеного для викладу і подальшого застосування правових норм.

Нагальною суспільною потребою й актуальним завданням юрислінгвістики вважаємо вироблення загальних принципів лінгвістичної експертизи й, зокрема, розроблення конкретної методики для вирішення тих чи інших експертних питань, які б дозволяли ефективно поєднувати лінгвістичну й правову оцінку фактів мовлення, забезпечували б відтворюваність отримуваних результатів і давали б можливість їх верифікації.

Слід зауважити, що перші дослідження мови права на матеріалі української мови почалися ще в минулому столітті, але спочатку мова законодавства досліджувалася тільки з позицій її особливого функціонального стилю, спеціально призначеного для викладу і подальшого застосування правових норм. У межах теорії функціонального стилю були розроблені загальні правила щодо створення нормативного правового тексту, а саме правила про порядок слів у нормативному висловлюванні, про синтаксичну глибину речення, про кількість означень після означуваного слова, про синтаксичну структуру речення правової норми тощо. Ці правила сьогодні носять вже не тільки рекомендаційний характер, скільки є підґрунтям для лінгвістичної експертизи нормативних актів. Останнім часом виникає потреба розширити теоретичні основи лінгвістичної експертизи законопроектів, застосувавши не тільки логічні і нормативно-стильові критерії оцінки тексту, а й положення загального мовознавства про референції (співвіднесеності мовного знака з немовною дійсністю), а також використовувати дані

психолінгвістики та теорії комунікації про закономірності смислового сприйняття текстів. Пояснюємо це тим, що до кола проблем юрислінгвістики входить і проблема процесу інтерпретації тексту закону. У зв'язку з цим слід розрізняти юридичну та законодавчу техніки. На думку дослідників [3], юридична техніка лежить в основі мистецтва прочитання тексту закону. Натомість, законодавча техніка – це техніка письма закону.

Лінгвістичний моніторинг сучасного українського законодавства показує низку недоліків і помилок у чинних нормативно-правових актах та законопроектах. Серед них: термінологічна неупорядкованість і неузгодженість; дублетність, синонімія і варіативність термінологічних одиниць у нормативному акті; «семантична дифузність» та неоднозначність правової норми; амфіболія, або двозначність тексту; алогізми; мовленнєва недостатність; невмотивована тавтологічність; лексична надлишковість; зміщення смислових меж; стильова невідповідність; невмотивована ускладненість синтаксичних конструкцій; порушення родовидових зв'язків між поняттями, форм узгодження і керування; вживання запозичень замість наявного українського терміна; невинуватене калькування; розбіжності у формах однини і множини, відмінкових форм; значна кількість росіянізмів тощо. Під особливою увагою – законодавча термінологія та законодавчі дефініції термінів, адже від логічності й узгодженості термінологічного апарату, однозначних і вичерпних визначень основних термінів і понять, що вживаються в нормативно-правовому акті, значною мірою залежить як його якість, так і ефективність застосування вміщених у ньому правових норм.

Вважаємо, що в сучасних умовах розвитку України як демократичної та правової держави, інтенсифікації законодавчого процесу, наближенні його до європейських стандартів, постає проблема вдосконалення національного законодавства, забезпечення високої якості та ефективності правових приписів, відповідності текстових параметрів законодавчих та інших нормативно-правових актів України низці закріплених у міжнародній практиці вимог і стандартів. Тут у пригоді має стати саме правова лінгвістична експертиза, яка спиратиметься на досвід інших країн. Бачимо вирішення проблеми в розробленні методичних рекомендацій щодо

мовностилістичного оформлення проектів нормативно-правових актів, правил побудови законодавчих дефініцій, практичних порад щодо дотримання загальних вимог до тексту закону та національних і міжнародних термінологічних стандартів, створенні певного алгоритму дій нормопроектувальника для розв'язання термінологічних проблем. Такі напрацювання разом з іншими теоретичними і прикладними дослідженнями в галузі законодавчої лінгвістики, лексикографічними та практичними посібниками для вітчизняних законодавців створюють необхідну науково-методологічну і довідкову базу для розроблення й впровадження в Україні лінгвістичної експертизи законопроектів.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза : статус і методологічні презумпції / Л. В. Ажнюк // Мовознавство. – 2012. – № 3. – С. 47–64.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста / А. Н. Баранов. – М. : Флинта, 2007. – 592 с.
3. Баранов В. М. Риторика и право / В. М. Баранов, А. С. Александров, Н. Д. Голев // Юрислингвистика-3 : Проблемы юрислингвистической экспертизы. – Ирбис. Сервер электронных публикаций ММЦ АГУ.
4. Богословська М. О. Судова лінгвістична експертиза : процесуальні та кримінальні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М. О. Богословська. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – 19 с.
5. Вул С. М. Автороведческая и лингвистическая экспертизы письменной речи / С. М. Вул // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : науково-практичні матеріали. – Х. : Право, 2005. – Вип. 5. – С. 161–166.
6. Горошко Е. И. Судебная лингвистика : становление теоретической парадигмы / Е. И. Горошко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : науково-практичні матеріали. – Х. : Право, 2005. – Вип. 5. – С. 156–161.
7. Прадід Ю. Ф. Проблеми лінгвістичної експертизи усного і письмового мовлення в дослідженнях українських учених / Ю. Ф. Прадід // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : науково-практичні матеріали. – Харків : Право, 2005. – Вип. 5. – С. 166–171.

8. Черненко Г. А. Прогнозування мовного конфлікту як соціолінгвістичне завдання / Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2011. – № 2. – С. 47–56.

9. Черненко Г. А. Сфери застосування лінгвістичної експертизи / Г. А. Черненко // Studio linguistic. – 2012. – Вип. 6 (1). – С. 220–223.

10. Широков В. А. Наукові засади лінгвістичної експертизи політичних та правових документів. Постановка проблеми / В. А. Широков, О. О. Сидоренко // Мовознавство. – 2005. – № 2. – С. 18–31.

Яслик В. І., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ

ЕВІДЕНЦІЙНІ ЗАСОБИ В МОВІ ПРАВА

Однією з комунікативних потреб кожної мови є вираження джерела інформації. У граматиці вказівку на джерело інформації називають евіденцією. В одних мовах евіденція представлена системою морфологічних форм та має статус обов'язкової граматичної категорії [1; 4], в інших мовах для вираження евіденції використовуються лексичні засоби, які на синтаксичному рівні представлені модальними дієсловами, прислівниками, частками [2; 3; 5]. В українській мові семантичний обсяг евіденції – вказівка на джерело інформації, вираження семантики за допомогою лексичних та синтаксичних засобів, можливість додаткових суб'єктивних епістемічних смислів зумовлюють детермінацію евіденції як комунікативно зумовленої функціональної семантики.

Зацікавлення викликає дослідження засобів вираження евіденції у мові права як підсистемі літературної мови. Евіденційні особливості мови права зумовлені суттю права загалом та виявлені в юридичній сфері застосування. Інформативний характер мови права, її визначеність, об'єктивність, логічність визначають набір евіденційних засобів, серед яких основними є вторинні предикативні конструкції із